

Kdo izbere tistega/tisto, ki izbere? O izsiljeni izbiri shakespearovske epistemologije in tekstologije

Jernej Habjan

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana, Slovenija
Jernej.Habjan@zrc-sazu.si

Izbire, ki jih prevladujoča literarna veda opravlja v imenu bralstva, so tudi same opravljene vnaprej: opravijo jih institucije, ki reproducirajo vedo. Članek analizira učinke takšnih izbir na izbire sodobne shakespearologije in oriše alternativno branje Romea in Julije.

Ključne besede: literarna kritika / literarni kanon / Shakespeare, William / dekonstrukcija / multikulturalizem

UDK 82.09

Institucionalna literarna veda ni nič manj kakor njeno občinstvo določena s procesi v dani družbeni formaciji. Veda ne le določa bralske izbire prek šolskega aparata, kanona, knjižnega trga, pač pa je tudi sama določena z zunanjimi vnaprejšnjimi izbirami, če naj se reproducira kot del teh aparatov in institucij. Se pravi, v okviru šole kot vladajočega modernega ideološkega aparata (Althusser 79–83), knjižnega trga kot dela vodilne institucije kapitalistične svetovne-ekonomije (Wallerstein 35) in kanona kot osrednjega mehanizma institucije nacije (Močnik 8) domena literarne vede ni selekcija, temveč prej kombinacija. Institucionalizirana veda bodisi kritično bodisi odobravajoče sintagmatizira paradigmatične izsiljene izbire, ki reproducirajo svetovni-sistem.¹

Novejši zgovoren primer je poročilo Ameriški zvezi za primerjalno književnost za leto 1993: t. i. Bernheimerjevo poročilo je subjektiviralo takšno prisilno izbiro kot dilemo med kontekstualizmom in nekontekstualizmom, namesto da bi jo zavrnilo in se vrnilo k tekstualizmu kot svoji teoretski in ne ideološki praksi. Pisci in piske poročila so institucionalni položaj vede predstavili kot antinomijo med kontekstualističnimi kulturološkimi pristopi k literaturi in nekontekstualističnimi hermenevtičnimi ali semiotičnimi pristopi; natančneje, dilema naj bi zadevala sam status

literature kot spoznavnega predmeta literarne vede. Toda kar je s komparativističnega, nereflktirano domačinskega gledišča videti kot disjunkcija, lahko teoretsko koncipiramo kot konjunkcijo. Z vidika širših procesov v svetovnem-sistemu, v katere je umeščena tovrstna debata o prihodnosti univerzitetnih oddelkov, izbira med kontekstualizmom in nekontekstualizmom zgolj potegne limito polja primerjalne literarne vede »v dobi multikulturalizma«, če naj uporabimo kar Bernheimerjevo datacijo.²

Spričo protislovij poročila, ki so tako paradigmska kakor sintagmatska, moramo domnevno opozicijo med kontekstualizmom in nekontekstualizmom obravnavati kot identiteto. Na paradigmski osi že samo poročilo nevede reši opozicijo, ko jo poskuša poudariti s promocijo pluralnosti kontekstualizma. A poročilo pripisuje ta pluralizem ne le pozitivnemu polu, kontekstualizmu, ampak tudi odnosu tega pola do svojega negativa, nekontekstualizma, zato naddoči samo opozicijo in jo nereflktirano predstavi kot neantagonistično kontradikcijo. Na sintagmatski osi se ta paradoksnost poročila artikulira recimo kot protislovno sklicevanje na ekonomski položaj. Na eni strani poročilo odpravlja nacionalne književnosti kot spoznavni predmet v imenu množstva manjšinskih identitet in se s tem implicitno ravna po meddržavnih sistemskih aparatih globalnega kapitala (EU, NATO, STO), ki uveljavljajo neoliberalno identitetno politiko na račun socialdemokratskega razrednega kompromisa. Na drugi strani pa poročilo v sklepnem »opozorilu« predlaga univerzitetnim oddelkom konservativen umik k ustaljeni obravnavi nacionalnih literatur in s tem eksplicitno pripozna »spreminjajočo se ekonomsko in družbenopolitično pokrajino« (Bernheimer idr. 47). Svetovna-ekonomija je torej priklicana kot argument za nasprotujoča si sklepa: o potrebi po razširitvi (41–43) in po ohranitvi (47) predmeta primerjalne literarne vede.³

To protislovje med splošnim multikulturalističnim pluralizmom in posebnim nacionalističnim ekskluzivizmom lahko rešimo, če ga obravnavamo kot primer širšega procesa v modernem svetovnem-sistemu. »Pravzaprav je postalo sočasno delovanje in propagiranje univerzalizma in antiuniverzalizmov osrednja, temeljna strukturna poteza modernega svetovnega-sistema. Ta protislovna dvojica je postala prav tako temeljna za sistem, kakor je temeljna osna delitev dela na center in periferijo.« (Wallerstein 56) V okviru založništva in siceršnje kulturne produkcije, zaščitene z avtorskim pravom, v katero se poročilo uvršča, ko kontekstualistično zveja umetnost na kulturo, je ta »simbioza« (38) med univerzalističnim liberalizmom in antiuniverzalističnim rasizmom in seksizmom reproducirana kot razmerje med protekcionistično kulturno politiko »kulturne izjeme« in neoliberalno politiko »kulturne raznoličnosti« (Breznik 33, 37–38) – razmerje, ki je nadalje projicirano v drugega od svojih lastnih polov, predstavljeno v etni-

stičnih in celo biologičnih predpostavkah multikulturalizma tega pola (31–32, 42). Ta projekcija, ponovitev alternative med protekcionizmom in neoliberalizmom v samem neoliberalizmu napravi alternativo »simbiotično« in, še več, nakazuje, da to simbiozo vzpostavlja značilni institucionalni mehanizem utajitve vednosti v imenu verovanja. Vednost o protidružbenih učinkih neoliberalne politike je utajena v imenu verovanja v neoliberalizem, tako da lahko institucije zagovarjajo »kulturno raznoličnost«, kadar normalno prakticirajo svoje verovanje, in uveljavijo »kulturno izjemo« v neobičajnih primerih, ko vednost ne more zdržati verovanja.

Poročilo ACLA za leto 1993 je od te simbioze odvisno, zato ker je njegova praksa predteoretska. Poročilo namreč utemlji svoja priporočila na sočasnem institucionalnem položaju komparativistike, ne pa na epistemološkem prelomu s tovrstnimi institucionalnimi izsiljenimi izbirami. Univerzitetni oddelki naj bi se izvežbali v preklapljanju med pluralističnim multikulturalizmom in elitističnim nacionalizmom, zato da bi se mogli ravnati bodisi po ekonomski situaciji kot taki ali pa po drugih oddelkih, za katere se predpostavlja, da se že ravna po tej situaciji. Zato poročilo ne le ne producira epistemičnega reza, ampak reproducira institucionalno dilemo med kontekstualizmom in nekontekstualizmom, posredno pa tudi konjunkcijo med univerzalizmom in antiuniverzalizmom. To samoniklo vpetost poročila v identitetno politiko zgošča njegovo mnenje, da bi morali učitelji izkoristiti multikulturno sestavo svojih avditorijev za »class discussion«, »diskusije v predavalnici« (Bernheimer idr. 46). Se pravi, učitelji naj naslavljajo študente kot domačine partikularnih manjšinskih identitet, ne kot kartezijanske subjekte, ki bi mogli participirati na produkciji vednosti.

Da je ta zamenjava modernega subjekta znanosti s postmodernimi identitetami privedla do vznika nadjazovske zapovedi uživanja, je razvidno denimo pri projektu »Shakespeare in šole«, ki so ga leta 1986 zasnovali na Univerzi v Cambridgeu (Gibson 144). Projekt nalaga učencem uživanje v uprizarjanju oseb po scenarijih, ki naj bodo zgolj ohlapno utemeljeni na Shakespearovih tekstih, in jih varuje pred »prebijanjem skoz opombe« (142), tj. pred branjem Shakespearea kot subjektivirajočega teksta: »[T]ekst predpostavlja samotnega, posamičnega, nad mizo sklonjenega učenjaka. Scenarij pa kakor vaja predpostavlja, da spoznavanje in uprizarjanje drame izhaja iz skupnega izkustva.« (145)⁴

Ko vpelje »class discussion« namesto *class struggle*, razrednega boja, se poročilo umesti na položaj tega, kar Badiou odpravi kot »kulturno sociologijo« (Badiou 23), akademsko zastopstvo multikulturalizma. Ta po Badiouju vsiljuje nihilistično konjunkcijo, lažno izbiro med konservativno »zunanjo prisilo« logike Kapitala (27) in biopolitičnim gonom smrti (27, 29, 32–33). Podobno radikalno kritiko te konjunkcije razvije Julia Reinhard

Lupton v delu *Citizen-Saints* (Državljeni-svetniki), razpravi o Shakespearu in politični teologiji. Avtorica ob interpretaciji Kalibana iz *Viharja* kot kreature in ne manjšinske identitete, o kateri govori antiuniverzalistični novi historizem, trdi, da »se v odziv na izsiljeno izbiro med univerzalizmom in partikularizmom kreature uobliči kot njun negativni presek, nezvedljiv nanju.« (Reinhard Lupton 177) Shakespearova

ključna kristalizacija določenega materialnega momenta v teologiji kreature nam utegne pomagati pri iskanju postsekularne rešitve protislovij modernega človeštva, ujetega med vse bolj katastrofično izbiro med univerzalizmom globalnega kapitala in tribalizmom etničnega čiščenja. (178)

V navezavi na Luptonovo bi mogli dodati, da to identiteto med univerzalizmom in partikularizmom doseže njuna promocija – ne subjektivitete, pač pa – ravno »identitete, povzete bodisi v makrokozmični totalnosti 'človeštva' bodisi v lokalnem praticiranju 'kulture.'« (177)⁵

Čeprav se ta identifikacija humanistične in multikulturalistične shakespearologije z določenima pozicijama v sodobnih ideoloških bojih utegne zdeti zgolj aktivizem, je ni težko podpreti z analizo epistemoloških protislovij sodobnih študij *Romea in Julije*.

Odkar sta igro interpretirala Kristeva (Kristeva) in Derrida (Derrida, »L'aphorisme«), je njena političnost *topos* shakespearologije. A bližje kakor trditev Nicholasa Roylea, da balkonski prizor »ni več isti po Derridaju« (Royle 23), nam je, nasprotno, Derridajevo lastno zagotovilo, da »je v Shakespearu vse: vse in še ostalo« (Derrida, »This« 67). »Ta »ostanek« je po našem mnenju manko v shakespearologiji, vpisan vanjo kot protislovje, kot zvestoba manku, nevednost o katerem sili shakespearologe v protislovja. Kajti na eni strani »antiesencialistični« branji igre pri Kristevi in Derridaju navdihujeta diametralno nasprotne nadaljnje interpretacije (od Greenblattove do Bloomove); na drugi strani pa sta identični denimo z Girardovo »esencialistično« interpretacijo. To lažno izbiro bi morali zavrniti v imenu hipoteze, da je igra politična prav v svojem intimizmu.

Pod vplivom »para francoskih jezikačev« (*Zabodni* 53), če naj uporabimo Bloomovo žaljivko, shakespearologi postajajo »apostoli resentmenta« (49). Njihova protislovja lahko zgostimo v antinomijo med zunanjim in notranjim pristopom k problematiki imenovanja.⁶ Prvi pristop (Schalkwyk 151–177, Belsey, Ryan, Maguire 50–73) pojmuje imenovanje v *Romeu in Juliji* kot zunanje jazu, četudi konstitutivno za jaz; drugi pristop (Kristeva, Leggatt 29–58, Davis) pa projicira ta dualizem v jaz kot zaprečen z ambivalenco ljubezni-sovrastva. Ker pa oba pristopa nereflektirano vidita v ljubimcih žrtvi določenega konstruiranega drugega (bodisi imenovanja bodisi ljubezni-sovrastva), stalno prehajata drug v drugega (Leggatt 29–58,

Davis).⁷ Pristopa tedaj zgoščata svoj lastni odnos do esencialističnega nasprotnika, saj prehajata tudi vanj: kot vzajemno zvedljiva sta zvedljiva tudi na esencializem. Kajti viktimizacija ljubimcev ni nič manj očitna pri Bloomu, Girardu ali Fryeju. Ti naturalizirajo konstruiranega drugega, predpostavljenega pri obeh antiesencialističnih pristopih, kot »časove ironije« (Bloom, *Shakespeare* 87), »mimetično željo« (Girard 48–49) oziroma »tragično heroično« (Frye 33).⁸

Zaradi viktimizacije ljubimcev je naposled tudi sama igra viktimizirana, odsotna iz Bloomovega centra zahodnega kanona (*Lear, Hamlet, Othello, Macbeth*) kot tudi iz multikulturalnega Shakespeara *Vibarja, Beneškega trgovca* in, zopet, *Othella*.⁹ Zavrnitev te izsiljene izbire med humanističnim univerzalizmom bloomovske dekonstrukcionistične literarne vede in humanističnim partikularizmom derridajevskega dekonstrukcionističnega multikulturalizma bi zavrnila samo dihotomijo med bloomovskim nekontekstualizmom in derridajevskim kontekstualizmom.¹⁰

Če bi se shakespeareologija hotela ogniti dvojni slepi pegi romantičnega kulta barda – zaradi katere lahko Bloom obilno piše o Shakespearu, a zavrne samoopredelitev »shakespearoslovec« (Bloom, *Zabodni* 47), medtem ko je Derrida želel postati »strokovnjak za Shakespeara« (Derrida, »This« 67), a je napisal le en članek –, bi morala radikalizirati (in ne transgresivno zavračati) romantični kult recimo v smeri politične teologije Luptonove. Le tako bi bila Shakespearova univerzalnost konceptualizirana tako onkraj vsote partikularnih jazov (od Hamleta do Falstaffa: Bloom, *Shakespeare* 4–5, 745) kakor onstran partikularne univerzalnosti med univerzalnostmi drugih (od Platonove do Celanove: Derrida, »This« 67). To pa bi zahtevalo zvestobo dogodku strukturalne psihoanalize, ne pa zgolj negacijo bloomovskega ali derridajevskega poststrukturalizma.¹¹

Kot rečeno, ko vidijo v Romeu in Juliji žrtvi partikularnega imenovanja, kontekstualistična branja nehote ponavljajo nekontekstualistične podreditve ljubimcev univerzalni usodi. Spodletelo srečanje ljubimcev, problematika igre, je postvarjeno v učinek bodisi derridajevske »ironije očetnega imena« (Derrida, »L'aphorisme« 532) ali pa bloomovskih »časovih ironij«. Poleg tega pa ta branja reproducirajo tudi dve še tradicionalnejši praksi: izločajo igro iz korpusa »zrelih tragedij« in ohranjajo tekstološko dilemo med »any other name« in »any other word«. Nevede pomagajo konservativnim nasprotnikom pri vzdrževanju dveh občih mest: da je *Romeo in Julija* t. i. slaba tragedija (Oz) in da je njena prva kvartna izdaja eden od bardovih »slabih« kvartov (Farley-Hills).

Kar zadeva slabo tragedijo, multikulturalisti očitno sprejemajo običajno sodbo, da igra ne zadovolji merila »značaja kot usode – 'velikega moža', čigar poraz ima notranji izvir, in sicer bodisi prirojeno slabost ali pa zmo-

tno moralno odločitev.« (White 1) Kar pa zadeva »slabi« kvarto, je to edina različica *Romea in Julije* med petimi kvartnimi in štirimi folijskimi izdajami iz let 1597–1685, v kateri na temo neodvisnosti vonja vrtnice od njenega imena oziroma besede za vrtnico, beremo: »What's in a name? That which we call a rose, / By any other name would smell as sweet«, ne »What's in a name? That which we call a rose, / By any other word would smell as sweet« (2.2.43–44). Brian Gibbons, urednik izjemno referenčne izdaje Arden iz leta 1980, pravi o drugi vrstici, da »Shakespeare imenuje ime [name], kolikor se kot reč razlikuje od osebe, z besedo *word* [...]. Drugi kvarto je tu smiselni in bi moral obveljati navzlic nerazumnemu pritisku domačnosti besede *name*, ki so jo izbrale mnoge pretekle izdaje.« (Shakespeare 129)

Ta razlaga je odtlej prevladala: Riverside, RSC, cambriška in številne druge ugledne izdaje so izbrale »any other word« na račun »any other name«. Omeniti velja, da med konservativnimi izjemami spet srečamo Blooma, tokrat kot pisca spremne besede k yaleski izdaji iz leta 2004. Namesto izbiranja in reševanja uganke, ki je bila nemara uganka za samega avtorja,¹² naj poudarimo, da je obenem prevladalo tudi že omenjeno mnenje, da ta »reč«, ki se »razlikuje od osebe« – pa naj bo »ime« (»name«) ali »beseda« (»word«) – viktimizira *Romea in Julijo* in s tem umešča igro med slabe tragedije, ki jim manjka »veliki mož', čigar poraz ima notranji izvir«.

Sedaj vidimo, da partikularistični multikulturalizem še zdaleč ne zavrne univerzalističnega humanizma bardolatrije, temveč reproducira njegove izbire glede genologije, teorije značaja in tekstologije. Ti »obsedenci z oblastjo in spolom«, če naj navedemo še eno Bloomovo nalepko (*Shakespeare* 10), Bloomovega središča zahodnega kanona ne teoretizirajo, ampak zgolj dopolnijo z beneškim Židom ali Mavrom. Zaradi te dopolnilne geste je antinomija med bloomovskimi in derridajevskimi shakespeareologi pomenljivo podobna konjunkciji univerzalizma in antiuniverzalizma, ki jo Wallerstein, Badiou ali Luptonova pripisujejo današnji ideološki hegemoniji.

To lažno izbiro lahko zavrne, če institucionalno antinomijo zamenjamo s teoretsko debato in predlagamo strukturalistično, anti-dekonstrukcijsko in -humanistično interpretacijo igre kot teksta. Vrnitev k tekstu bi omogočila bralstvu izbiranje onkraj alternative med kanonom in transgresijami kanona, ki pojem kanona reproducirajo, ne pa analizirajo.

Naj se na hitro vrnemo k problemu imenovanja.¹³ Siže določa Julijina zamenjava imena z besedo, tj. praznega označevalca z navadnim, relationalnim členom označevalne verige. Začetna dvojna interpelacija – očetova zahteva po možitvi s Parisom in doviljna transgresivna, nadjazovska zapoved uživanja ne glede na to zapoved – sooči Julijo z mankom v Imenu Očeta. Julija zapolni ta manko tako, da se ravna po binarni logiki označevalca, ki jo pripelje k *Romeu*, ki v jeziku njene matere (ne pa v njenem ma-

ternem, tj. knezovem jeziku) označuje »Monteg, *ergo* sovražnik Capuletov, *ergo* Julijin sovražnik, *ergo* prepovedani, *ergo* ne-Paris«. Ideal jaza, simbolni Drugi, za katerega Julija igra, je torej njen oče, medtem ko je Romeo zgolj njen imaginarni idealni jaz. V diskurzih obeh družin, ki vladata Juliji, če že ne Veroni, *Romeo* označuje bodisi »Monteg, *ergo* prijatelj« bodisi »Monteg, *ergo* sovražnik«; na knezovi impotentni »tretji poti« pa označuje »meščan«. Slepa pega tega dispozitiva, ki je kot takšna retroaktivno konstituirana v tem dispozitivu, pa je objekt kot odsotnost slehernega pozitivnega predmeta: za Julijo je označenec *Romea* »Julijin ljubimec«, se pravi, objekt-razlog Julijine želje je ona sama kot »Romeova ljubimka«, realno-kot-nemožno.

Romeova privlačnost je torej zgolj retroaktivni učinek očetove zahteve; Julija zato ne more nasloviti Romea, ne da bi dosegla očeta. Ko je oče prvič navzoč, krhko pripet na Ime Očeta, Romeo pa izgnan iz Verone, ločen od svojega imena (3.5.124–195), Julija poskuša promovirati Romea na mesto ideala jaza. Njen poskus, da bi obšla očetov diskurz in v Mantovi, kamor pobegne izgnani Romeo, uveljavila svoj diskurz navidezne smrti, strukturno nujno propade. Julija ne sprevidi, da so njene izjave odvisne od Drugega, ki pa je tudi sam odvisen od »arene boja dveh glasov«, rečeno z Bahtinom, tj. od Romeu nenaklonjene »arene razrednega boja«, rečeno z Vološinovom. Kot subjekt Verone, nezmožen, da bi vstavil falični označevalec Julijine igre navidezne smrti v označevalno verigo njenega pisma, Romeo prebere njeno igro za Ime Očeta prav tako konvencionalno kakor njen oče. In Julija šele sedaj, ko je neuspeh njenega diskurza ljubezni ponovljen v neuspehu njenega diskurza navidezne smrti, subjektivira nič, ki ga je designiralo njeno lastno »What's in a name?«. Njen sklepni suspenz igre za Ime Očeta, tj. njena odpoved pobegu k Parisu ali v samostan, pelje v samomor kot lacanovski samomor, edini mogoči prehod od označevalca k dejanju.

Če jo beremo kot element teksta – tekst pa je po Jakobsonu ravno sintagmatska elaboracija paradigmatike logike označevalca –, Julija dejansko postane tragični »značaj kot usoda«, kot takšna pa tudi odločilna tekstologinja in urednica svoje lastne izjave o imenu/besedi.

OPOMBE

¹ »[Z]godovinski sistemi' [...] so [...] obstajali v treh različicah – kot minisistemi in kot 'svetovni-sistemi' dveh vrst: kot svetovna-ekonomija in svetovni-imperiji.« (Wallerstein 25) »Svet, v katerem zdaj živimo, moderni svetovni-sistem, izvira iz 16. stoletja. Ta svetovni-sistem je tedaj deloval [...] predvsem v nekaterih predelih Evrope in v Amerikah. Čez čas se je razširil po vsej Zemlji. Je in je zmeraj bil *svetovna-ekonomija*. Je in je zmeraj bil *kapitalistična* svetovna-ekonomija. [...] [S]vetovna ekonomija [je] veliko zemljepisno območje, v katerem obstaja delitev dela in v katerem zato poteka pomembna menjava temeljnih ali

bistvenih dobrin, pa tudi tokov kapitala in dela. [...] [K]apitalistični sistem [...] daje prednost *neskončni* akumulaciji kapitala. « (33–34)

² Za multikulturalizem kot vladajočo ideologijo sodobne komparativistike, ki je nadomestila nacionalizem, dopolnjen s kozmopolitizmom, gl. Juvan, »Ideologije« 86.

³ Tudi Mary Louise Pratt (59–61) v odzivu na Bernheimerjevo poročilo omenja institucionalne kompromise, ki jih pisci poročila predlagajo, ker želijo sprejeti globalizacijo in hkrati ohraniti evropocentrizem. Toda ona se bolj ko ne zavzema le za še več globalizacije.

⁴ V okviru projekta je izšla izdaja *Romea in Julije*, ki vabi učence in učenke: »[O]živite igro v učilnici, dvorani ali dramski delavnici prek prijetnih dejavnosti, ki bodo poglobile vaše razumevanje igre. [...] [S]podbujamo vas, da si ustvarite lastno mnenje o *Romeu in Juliji*, in ne da vam ponujajo interpretacijo koga drugega.« (Gibson 144) Tako je recimo odgovarjanje na vprašanje Parisove iskrenosti v 5.3.12–17 »prepuščeno učencem in učenkam samim, namesto da bi učitelji in učiteljice poudarjale težo kritiške sodbe o teh vrsticah. Pri tem prizoru so učenec in učenki tudi povabljeni, da eksperimentirajo z izjavljanjem replik [...] v zaporedju, drugačnem od scenarija. [...] K lastni presoji jih spodbujamo, tudi kot jih vabimo, da naj spodbijajo uveljavljene odrske konvencije.« (148) Prim. op. 5.

⁵ Naša druga ključna referenca je Moretti (42, 68–69), po katerem tragedija iz obdobja kraljice Elizabete I. in kralja Jakoba I. uprizarja suverena kot razcepljenega z neodpravljivim konfliktom med voljo in razumom. S tem ko tako na eni strani negira suverena klasične tragedije kot nevtralizirajoče dopolnilo k družbenim protislovjem, na drugi pa prihodnost tragedije kot takšne, je Morettijev Shakespeare eden od predhodnikov Cromwella.

⁶ Na začetku devetdesetih let je tema dosegla tudi postmodernega permisivnega srednješolskega Shakespeara: »Nestabilnosti poststrukturalizma, problematika jezika in reference, imenovanje in identiteta dajejo podlago razmišljanjem na temo 'Kaj je ime?': dijaki in dijakinje razglablajo o tem, kaj bi se pripetilo, če bi 'preimenovali' bodisi sebe ali pa konvencionalno sprejete označevalce.« (Gibson 151)

⁷ Kot vir zagate nam zopet lahko velja Kristeva, ki nemotivirano preide od Shakespearovega teksta (kot naddoločenega z ljubeznijo-sovrastvom) k biografiji (kjer je ljubezen Romea in Julije – ki jo Kristeva nenadoma loči od sovraštva – fantazma nesrečnega barda).

⁸ Girardova humanistična »mimetična želja« je resnica domnevno antihumanistične »ljubezni-sovrastva« pri Kristevi kot tudi njegovih lastnih napadov na »stare humanistične« (Girard 45) shakespeareologe. Še več, kot omenja R. S. White, je bilo tako skozi celotno 20. stoletje, ko so si prevladujoče prisvojivte *Romea in Julije* – revizije bodisi Freuda ali pa Marxa – nevede delile predpostavko, da je človeška svoboda nemogoča (White 4).

⁹ Girard je zoper pomenljiv, saj izrecno (Girard 42) navaja argumente za izločitev *Romea in Julije* iz svoje knjige *A Theatre of Envy: William Shakespeare* (Gledališče zavisti: William Shakespeare).

¹⁰ Kot humanistični, kanonizatorski prisvajalec francoskega transgresivističnega dekonstrukcionizma je Bloom predstavljen v Juvan, *History* 116.

¹¹ Bloomov *Zahodni kanon* kultivira travmatično polifonijo svojega predmeta, korpusa zahodnega kanona, s tem ko ga zgosti v en sam opus: Shakespeare je središče kanona, ker je z »iznajdbo človeškega« (*Shakespeare* XX, 4, 714) vpeljal vse ključne zahodne *topoi*. Polifonija teh je torej odpravljena v Shakespearu – ki pa ga za berljivega napravi Bloom sam, ki v zameno prizna »bardolatrijo« (728). Kot središče pa Shakespeare tudi mora ostati prazen, prazni označevalec, ki organizira kanon kot svoj lastni kontekst. Odtod Bloomova averzija do »francoskih« kontekstualizacij Shakespeara kot zgolj enega od označevalcev v označevalni verigi. Tega kvazi-strukturalizma, skupnega bloomovskim kanonizacijam in multikulturalističnim kontekstualizacijam, ne moremo preseči z odpovedjo strukturalizmu, ampak le z radikalizacijo tega v smeri teorije realnega kot nemogočega preseka med praznim označevalcem in označevalno verigo. To zahteva vrnitev k tekstu kot spoznavnemu pred-

metu, kar sta zanemarila tako Eagleton in denimo Greenblatt kot tudi Bloom, Kermode ali Girard, natančneje, sama dilema med kontekstualizmom in nekontekstualizmom.

¹² David Farley-Hills (43–44, 27) zavrne obče mesto, po katerem naj bi bil prvi kvarto rekonstrukcija igre po spominu, objavil pa naj bi ga tiskar John Danter, in sicer brez pooblastil njegovih lastnikov. Farley-Hills pravi, da ta kvarto v resnici izhaja iz Shakespearovih lastnih delovnih osnutkov, t. i. »foul papers«, in se spogleduje celo s trditvijo Jayja L. Halia, da prvi kvarto ni poročilo, ampak skrajšana različica Shakespearovega izvirnika.

¹³ Natančnejša analiza igre je podana v Habjan, *Janus* 149–174.

LITERATURA

- Althusser, Louis. »Ideologija in ideološki aparati države«. Althusser, *Izbrani spisi*. Prev. Zoja Skušek. Ljubljana: Založba / *cf., 2000. 53–110.
- Badiou, Alain. *Etika: Razprava o zavesti o Zlu*. Prev. Jelica Šumič-Riha. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 1996.
- Belsey, Catherine. »The Name of the Rose in *Romeo and Juliet*«. *Romeo and Juliet: Contemporary Critical Essays*. Ed. R. S. White. Houndmills and New York: Palgrave Macmillan, 2001. 47–67.
- Bernheimer, Charles, et al. »The Bernheimer Report, 1993«. *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*. Ed. Charles Bernheimer. Baltimore and London: The Johns Hopkins UP, 1995. 39–48.
- Bloom, Harold. *Shakespeare: The Invention of the Human*. New York: Riverhead Books, 1998.
- — —. *Zabodni kanon*. Prev. Nada Grošelj in Janko Lozar. Ljubljana: LUD Literatura, 2003.
- Breznik, Maja. »Kultura med 'kulturno izjemo' in 'kulturno raznoličnostjo'«. Aldo Milohnič idr., *Kultura d.o.o. Materialni pogoji kulturne produkcije*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2005. 15–43.
- Davis, Lloyd. »'Death-marked Love': Desire and Presence in *Romeo and Juliet*«. *Romeo and Juliet: Contemporary Critical Essays*. 28–46.
- Derrida, Jacques. »L'aphorisme à contretemps«. Derrida, *Psyché : Invention de l'autre*. Pariz: Galilée, 1987. 519–533.
- — —. »'This Strange Institution Called Literature': An Interview with Jacques Derrida«. Derrida, *Acts of Literature*. Ed. Derek Attridge. London and New York: Routledge, 1992. 33–75.
- Farley-Hills, David. »The 'Bad' Quarto of *Romeo and Juliet*«. *Shakespeare Survey* 49 (1996): 27–44.
- Frye, Northrop. *Northrop Frye On Shakespeare*. New Haven and London: Yale UP, 1986.
- Gibson, Rex. »'O, what learning is!' Pedagogy and the Afterlife of *Romeo and Juliet*«. *Shakespeare Survey* 49 (1996): 141–152.
- Girard, René. »The Passionate Oxymoron in *Romeo and Juliet*«. *Shakespeare et l'excès*. Ed. Pierre Kapitaniak and Jean-Michel Déprats. Pariz: Société Française Shakespeare, 2007. 41–56.
- Habjan, Jernej. *Janus, Prokrust, Babin: Kvadratura Babinovega kroga*. Ljubljana: LUD Literatura, 2008.
- Juvan, Marko. »Ideologije primerjalne književnosti: perspektive metropol in periferij«. *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk*. Ur. Darko Dolinar in Marko Juvan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008. 57–91.
- — —. *History and Poetics of Intertextuality*. West Lafayette: Purdue UP, 2008.

- Kristeva, Julia. »Roméo et Juliette : le couple d'amour-haine«. Kristeva, *Histoires d'amour*. Pariz: Seuil, 1984. 203–224.
- Leggatt, Alexander. *Shakespeare's Tragedies: Violation and Identity*. Cambridge: Cambridge UP, 2005.
- Maguire, Laurie. *Shakespeare's Names*. New York: Oxford UP, 2007.
- Močnik, Rastko. *Julija Primic v slovenski književni vedi*. Ljubljana: Sophia, 2006.
- Moretti, Franco. »The Great Eclipse«. Moretti, *Signs Taken For Wonders*. London and New York: Verso, 2005. 42–82.
- Oz, Avraham. »'What's in a Good Name?' The Case of *Romeo and Juliet* as a Bad Tragedy«. »Bad« *Shakespeare: Revaluations of the Shakespeare Canon*. Ed. Maurice Charney. Rutherford, Madison in Teaneck: Farleigh Dickinson UP; London in Toronto: Associated UP, 1988. 133–142.
- Pratt, Mary Louise. »Comparative Literature and Global Citizenship«. *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*. 58–65.
- Reinhard Lupton, Julia. *Citizen-Saints: Shakespeare and Political Theology*. Chicago and London: U of Chicago P, 2005.
- Royle, Nicholas. *Jacques Derrida*. London and New York: Routledge, 2003.
- Ryan, Kiernan. »'The Murdering Word'«. *Romeo and Juliet: Contemporary Critical Essays*. 116–128.
- Schalkwyk, David. *Speech and Performance in Shakespeare's Sonnets and Plays*. Cambridge: Cambridge UP, 2007.
- Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Ed. Brian Gibbons. London and New York: Methuen (The Arden Shakespeare, Second Series), 1980.
- Wallerstein, Immanuel. *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Prev. Tanja Renner. Ljubljana: Založba / *cf., 2006.
- White, R. S. »Introduction: What is this thing called love?«. *Romeo and Juliet: Contemporary Critical Essays*. 1–27.